

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД “МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ”
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ІМЕНІ КНЯЗЯ
ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО
Кафедра правоохоронної та антикорупційної діяльності**

КУРСОВА РОБОТА

З дисципліни: Актуальні проблеми кримінального права
на тему: “ Рецидив кримінальних правопорушень та його види”

Студента групи

П-9-25 М1ПрД(1,6д)

Архипенко А.О.

Науковий керівник:

Крупей В.Ю. к.юн., доц.

м.Київ -2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	6
1.1 Поняття та ознаки рецидиву злочинів та його місце в системі множинності злочинів.....	6
1.2 Види рецидиву злочинів.....	14
Висновки до розділу 1.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ.....	18
2.1 Особливості кваліфікації рецидиву злочинів.....	18
2.2 Особливості призначення покарання при рецидиві злочинів.....	21
2.3 Рецидив злочинів при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання.....	24
Висновки до розділу 2.....	26
РОЗДІЛ 3. ПОПЕРЕДЖЕННЯ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ.....	29
Висновки до розділу 3.....	33
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ.....	40

ВСТУП

Актуальність проблеми. Попри високий ступінь суспільної небезпечності рецидиву злочинів, дане явище все таки є ще мало дослідженим в сучасній науковій літературі. Крім того у багатьох статтях особливої частини Кримінального Кодексу України рецидив злочинів, разом із повторністю, визначається як кваліфікуюча ознака окремих складів злочинів, що тягнуть за собою при їх встановленні більш суворе покарання. У зв'язку з цим можна наголосити на тих загальних властивостях рецидиву, що визначають його соціальну характеристику. На даний час в Україні спостерігається високий рівень рецидивної злочинності, в тому числі й серед неповнолітніх осіб. Злочинці-рецидивісти становлять підвищену суспільну небезпеку. Вони є носіями та розповсюджувачами злочинних моралі та звичаїв. Завданням правоохоронних органів є ефективне попередження цього явища, а також запобігання та припинення, яке здійснюється за допомогою ряду спеціальних методів та заходів. рецидивна злочинність є негативним явищем в суспільстві, яке потребує комплексного дослідження задля забезпечення можливості результативного попередження.

Ступінь наукової розробки. Проблема рецидиву злочинів досліджувалась такими вітчизняними науковцями як: Бирюченський О., Роцька Т. – досліджували рецидивну злочинність та упущення при розслідуванні та розгляді кримінальних справ, даючи коментар судової практики з кримінальних справ; Голіна В. – рівень, структуру та динаміку рецидивної злочинності в Україні; Зелінський А.Ф. – структуру, зв'язки та прогнозування рецидиву злочинів; Кривоченко Л.Н. – в лекціях висвітлював боротьбу з рецидивом за радянським кримінальним правом. Значну роль в дослідженні даної проблеми відіграють погляди і праці російських вчених-правознавців. До уваги слід взяти правові погляди таких вчених: Агафонов К.А. – досліджував кримінальну відповідальність рецидивістів та питання профілактики рецидиву; Битко Ю.М. – розвинув вчення про рецидив

злочинів в російському кримінальному праві, висвітлюючи історію та сучасність; Бузинова С. – досліджувала рецидив злочинів в кримінальному праві; Гришанин П.Ф. – відповідальність злочинців-рецидивістів за радянським кримінальним правом; Панько К.А. – Питання загальної теорії рецидиву; Попов В.І. – особливо небезпечний рецидив та його кримінологічні та кримінально-правові аспекти. Крім цього українські та російські автори підручників з кримінального права України висвітлили питання рецидиву злочинів, наряду із повторністю та сукупністю злочинів у окремих розділах чи параграфах даних підручників. Це такі автори: Александров Ю.В. , Антипов В.І., Володько М.В., Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. , Жаровська Г.П. та Ющик О.І., Наумов А.В.

Об'єктом дослідження виступають поняття, види рецидиву, правові наслідки його вчинення, відображення рецидиву в нормах кримінального законодавства, питання кваліфікації рецидиву та його значення в кримінально-правовій практиці, а також попередження рецидивної злочинності.

Предметом дослідження є рецидив злочинів як вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин.

Мета дослідження: комплексне вивчення рецидиву злочинів як явища в кримінальному праві України. Досягнення названої мети визначило вирішення таких теоретичних і науково-практичних завдань:

1. Проаналізувати наукові джерела з досліджуваної роботи
2. Проаналізувати кримінальне законодавство, яке стосується теми
3. Поширено розкрити поняття, ознаки та перерахувати види рецидиву злочинів.
4. Виявити значення рецидиву в кримінально-правовій практиці
5. Охарактеризувати заходи, спрямовані на попередження рецидиву злочинів.

Методологічною основою є базові положення загальної теорії права, інтерпретовані стосовно кримінального законодавства відповідно до

загальнонаукових розробок принципів і способів побудови теоретичних досліджень. Також використані порівняльно-правовий метод (а саме: порівняння Кримінального кодексу УРСР 1960 р із чинним Кримінальним кодексом), історичний метод(дослідження витоків поняття рецидиву в праві Київської Русі).

Наукова новизна: полягає в необхідності закріпити на законодавчому рівні окремих видів рецидиву злочинів

Структура курсової роботи: обумовлена її змістом і складається зі вступу, трьох розділів, які включають в себе п'ять пунктів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи -- сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

1.1 Поняття та ознаки рецидиву злочинів та його місце в системі множинності злочинів

Рецидив злочинів як поняття викликає неприємні асоціації навіть в людей, що не є глибоко обізнаними в галузі юриспруденції. Вже саме це звучання несе в собі негативний зміст. інститут рецидиву злочинів у найбільш широкому значенні має багатовікову історію у вітчизняному праві, саме тому воно глибоко укорінилось в свідомості людей в поганому значенні – суспільному осуді особи, яку йменують злочинцем-рецидивістом. Така життєвська оцінка цього явища має своє підґрунтя. адже рецидивістами визначають людей, які після вчиненого злочину понесли за нього покарання, не стали на шлях виправлення, а вчинили ще один, а іноді навіть і не один умисний злочин. До таких осіб закон передбачає спеціальне «ставлення» , адже справедливим є те, що не можна урівнювати особу, яка вперше вчинила злочин (нехай навіть і умисний) і особу, яка вже понесла відповідальність за одне чи кілька умисних злочинних діянь.

Своєрідний інститут рецидиву існував в римському праві. Термін «recidere» вперше зустрічається в канонічному праві, яке містило декілька положень про більш суворе покарання за повторний злочин. Кримінальне право риму належало до публічної галузі права в сучасному розумінні цього слова. і об'єктом посягання протиправних діянь, що належали до даної галузі був державний лад римської держави, суспільний порядок. В давньоруському праві положення про повторність злочинів, як обставину, що обтяжує відповідальність особи, вперше було закріплено в «Руській правді». Вже в той період державно-правового розвитку Київської Русі (а написання даного законодавчого акту датують XI століттям) існував державний осуд особливо небезпечних злочинців, порушників божественного укладу, які знову вчиняли злочини, за які були належним чином покарані. Конкретно рецидив

та повторність злочинів мав нормативне закріплення в «руській правді» щодо випадків конокрадства.

Слово «рецидив» має латинське походження - re-caedere - знову впасти.

Загальна частина чинного Кримінального кодексу України визначає рецидив злочинів як вчинення нового умисного злочину особою, яка мала судимість за умисний злочин.

Рецидив – це повторність злочинів, пов’язана із засудженням за попередній злочин, тому йому властиві ознаки, характерні і для повторності:

1). Рецидив має місце там, де особою вчинено два або більше самостійних і тільки умисних злочини;

2). При рецидиві кожен з вчинених злочинів утворює собою одиничний злочин (різні його види);

3). Злочини, що створюють рецидив, обов’язково віддалені один від одного певним проміжком часу, іноді дуже тривалим (рецидив, віддалений у часі) і коротким.

Слід зазначити, що за КК поняття рецидиву пов’язується з повторністю виключно умисних злочинів. Вчинення після скоєння умисного злочину одного чи декількох нових необережних або, навпаки, вчинення після одного (чи декількох) необережних злочинів нового умисного злочину рецидиву не створюють. Подібні випадки завжди складають сукупність злочинів.

Також рецидив має і тільки йому властиву ознаку, що відрізняє його від фактичної повторності. Це судимість.

Факт судимості особи створюється винесенням щодо неї обвинувального вироку суду, який вступив у законну силу і за яким особі призначене покарання. При цьому попередня судимість за необережний злочин будь-якого ступеня тяжкості не враховується при визначенні рецидиву.

Поряд із судимістю, яка є непогашеною чи не знятою у встановленому законом порядку, важливим є і врахування строків давності, які не стекли, при притягненні особи до кримінальної відповідальності за вчинені нею суспільно небезпечні винні діяння.

Особа може вчинити новий злочин у таких випадках:

- 1) Під час відбування оголошеного вироком суду покарання
- 2) Протягом строків, які встановлені для погашення судимості і закріплені в статтях 89 і 108 Кримінального Кодексу України
- 3) Під час випробного терміну при звільненні від відбування покарання (підставою виступають статті 75, 79, 81 КК)
- 4) Після заміни одного виду покарання, що не відбуто до кінця, більш легшим видом, згідно статей 82, 83, 85 КК. Даний вид рецидиву називається легальним рецидивом (про нього та про інші види мова піде у пункті 1.2 даної курсової роботи). Поняття даного рецидиву закріплене у ст. 34 КК. Тобто цей вид рецидиву пов'язаний саме з наявністю судимості за раніше вчинений злочин. Це означає, що рецидив злочинів виключається, якщо судимість за попередній злочин було знято у встановленому статтею 91 і частиною 3 статті 108 КК порядку, а також якщо судимість була погашена після закінчення встановлених у законі строків, які передбачені статтями 89 і 108 КК. Лише легальний рецидив має кримінально-правове значення.

Іноді в літературі вживають поняття фактичного або кримінологічного рецидиву, під яким розуміють фактичну повторність, тобто повторність, не пов'язану з осудом за злочин, що був вчинений раніше. Уявляється, що поняття фактичного рецидиву є зайвим, адже воно ототожнюється із повторністю, тоді як рецидив – більш суспільно небезпечний вид множинності злочинів, аніж фактична повторність. саме легальний рецидив відрізняється від усіх інших видів множинності злочинів своєю більшою суспільною небезпечністю.

У теорії кримінального права, переважно склалась думка, що закон часто зрівнює повторність і рецидив злочинів. Це підтверджує й п. 16 ППВсУ від 4 червня 2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки»: « в окремих статтях особливої частини КК рецидив злочинів передбачено як різновид повторності злочинів і, крім таких кваліфікуючих

ознак, як вчинення злочину повторно або його вчинення особою, яка раніше вчинила відповідний злочин, може бути виражений і такою кваліфікуючою ознакою, як вчинення злочину особою, раніше судимою за відповідний злочин». Такого висновку науковці дійшли на підставі ч. 4 ст. 32 КК України, де зазначено, що повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято. Тож цілком очевидним є той факт, що практично нівелюється різниця між цими видами множинності та втрачається логіка виділення окремо рецидиву в множинності злочинів

На підставі вищесказаного, а також оскільки рецидив має ознаки, які характерні і для повторності, і всюди, де закон говорить про повторність злочинів, має місце також і рецидив злочинів, доцільним є визначити й поняття повторності.

У ч.1.ст. 32 Кримінального кодексу України вказується, що повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією ж самою статтею або частиною статті особливої частини Кримінального кодексу. У ч.3 цієї ж статті законодавець визнає повторним вчинення двох або більше злочинів у випадках, передбачених різними статтями, коли це прямо встановлено в особливій частині Кримінального кодексу України⁷].

Рецидив, разом з повторністю злочинів та сукупністю злочинів, складають три форми множинності злочинів, залежно від характеру одиничних злочинів та їх поєднання у часі.

Власне термін «множинність злочинів» у чинному кримінальному законодавстві не використовується (не передбачалось його і в Кримінальному кодексі 1960 р.).

Але розділ VII чинного Кримінального кодексу України має назву «Повторність, сукупність та рецидив злочинів». а вони є, як вже було сказано вище, формами множинності злочинів.

Інститут множинності злочинів порівняно новий кримінально-правовий інститут. Першим з вчених правознавців, хто визначив види «неоднократної преступной деятельности», був В.В.Єсіпов, який поділив її на рецидив, сукупність і кумуляцію (під кумуляцією розумівся пенітенціарний рецидив злочинів).

Сам термін «множинність злочинних діянь» було введено в науковий обіг Р. Галиакбаровим та М. Єфимовим, які опублікували статтю «Множественность преступлений как институт советского уголовного права» у виданні «советская юстиция» в 1967 році. саме поняття «множинність злочинних діянь» трактувалось вищезгаданими науковцями як ситуація збігу «декількох правопорушень, передбачених кримінальним законом, у поведінці однієї і тієї ж особи».

Також ними була висловлена думка, що поняття «множинність» слід вживати для відмежування відповідних випадків від ситуацій одиничного скоєння злочинних діянь подібно до того, як термін «група» відрізняє множинність злочинців від особи, яка діяла одноособово.

П.Л. Фріс визначає множинність злочинів як вчинення особою самостійно або у співучасті двох або більше умисних злочинних діянь, кожне з яких утворює склад самостійного злочину, за жодне з яких особа не притягалась до кримінальної відповідальності або вчинення нового умисного злочину особою, яка має непогашену (незняту) судимість за раніше вчинений злочин.

Множинність характеризується певними юридичними ознаками. До них відносяться:

- Вчинення особою двох і більше злочинів, передбачених однією чи різними статтями (або частинами статті) кримінального закону. При цьому якщо одне із діянь належить не до категорії злочину, а до категорії інших правопорушень – множинність відсутня.

- Кожний зі злочинів є самостійним, одиничним і кваліфікується за окремою статтею (або частиною статті) кримінального закону. самостійність злочинного діяння визначається єдністю його об'єктивних і суб'єктивних

ознак, що дозволяє розглядати кожне діяння як єдине ціле. Кожне з цих діянь містить у собі окремий склад злочину.

- За кожним зі злочинів, що утворює множинність, зберігаються кримінально-правові наслідки, що випливають з факту їх вчинення.

- Множинність може бути утворена і сукупністю закінченого і незакінченого злочинів або сукупністю незакінчених злочинів, оскільки поняття злочину за КК включає в себе як закінчений злочин, так і діяння, яке утворює стадії попередньої злочинної діяльності

- Вчинені злочини, які складають множинність злочинів повинні бути умисними.

- Множинність утворюють як умисні злочини, за які особа ще не була притягнена до кримінальної відповідальності, так і нові злочини, що вчинені особою, яка має судимість за раніше вчинений злочин з вищою у формі умислу.

- Кожне з даних діянь обов'язково тягне за собою настання кримінально-правових наслідків.

Кримінальним законом визначено, що множинність злочинів не може утворювати діяння, за яке:

- закінчились строки давності притягнення до кримінальної відповідальності (ст. 49 КК);"

- закінчились строки давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК);

- погашена або знята судимість (статті 89 та 91 КК);

- звільнено від кримінальної відповідальності за актом амністії або помилування (статті 86 та 87 КК); а також на підставі статей 45, 46, 47, 48 КК;

- звільнення від покарання та його відбування на підставі акта амністії або помилування (ст. 85 КК).

Таким чином, множинність злочинів утворює не тільки проста арифметична сума діянь, а й їх кримінально-правова природа - відповідність вчиненого ознакам двох і більше складів злочинів.

Необхідно визначити місце рецидиву злочинів в системі множинності злочинів

спеціальними ознаками, які притаманні рецидиву злочинів є такі групи ознак:

ознаки, визначені у кримінальному законі:

- 1) Протиправність вчиненого діяння
- 2) Вчинення нового злочину
- 3) Належність вчиненого діяння саме до категорії злочину
- 4) Вина суб'єкта вчинення у формі умислу
- 5) Наявність у суб'єкта вчинення злочину непогашеної та не знятої у

встановленому законом порядку судимості за умисний злочин

Доктринальні ознаки:

- 1) Вчинення суб'єктом злочину двох або більше злочинів
- 2) Наявність певного проміжку часу між вчиненими діяннями
- 3) одиничні злочини (різні їх види) як єдині елементи рецидиву злочинів та їх кваліфікація окремо одне від одного за різними статтями КК та їх частинами. З цього випливає наступна ознака:

4) Наявність у одиничних злочинах, що утворюють рецидив окремих складів злочину

5) обов'язкове настання кримінально-правових наслідків

6) Наявність строків давності погашення судимості, які не стекли

Можна стверджувати, що рецидив злочинів – є найнебезпечнішим видом множинності злочинів. При виділенні даної форми множинності злочинів законодавець послідовно враховує суспільну небезпечність вчинених злочинів і особистість винного.

Ступінь суспільної небезпечності злочину і злочинця слід розглядати в діалектичному зв'язку, єдності та взаємодії.

На сьогодні рецидив злочинів виділяється законодавцем як одна із форм множинності. Це означає, що разом із повторністю злочинів, рецидив та сукупність знаходяться на одному (і єдиному) щаблі в ієрархії форм множинності. Проте в юридичній науці тривалий час панувала думка, що рецидив є тільки формою повторності.

Немає достатніх підстав для розгляду рецидиву як форми множинності злочинів одно порядкового класу із повторністю. Повторність – більш широке поняття (за об'ємом та змістом), ніж рецидив. рецидив – це частина повторності, її різновид, ускладнена судимістю за попередній злочин. Будь-який рецидив являє собою повторність злочинів, але не будь яка повторність утворює рецидив.

Вищезгадані мною Галіакбаров, Єфимов та Фролов виділяли дві форми множинності злочинів – повторність та сукупність. В поняття повторності вкладали широкий зміст, маючи на увазі всі випадки повторення злочинних діянь одним і тим самим суб'єктом. рецидив вони теж розглядали як різновид повторності.

Погляди радянських вчених були актуальними на момент дії Кримінального кодексу УРСР 1960, у якому не було визначення множинності злочинів, а також її форм. а отже тлумачення даного кримінально-правового поняття покладалось на науковців. Чинний ККУ чітко дає зрозуміти: рецидив злочинів – це одна із форм множинності злочинів, яка відрізняється від поняття повторності злочинів, передусім більшою суспільною небезпечністю, і не входить до її змісту, навіть попри їх численні спільні ознаки.

1.2 Види рецидиву злочинів

Для повного і всебічного вивчення такого кримінально-правового поняття як «рецидив злочинів», необхідно виділити його види, які якнайкраще характеризують особливості тих ситуацій, обставин, в яких злочинцем вчиняється рецидив злочинів.

В чинному законодавстві види рецидиву не виділяються. Відповідну класифікацію проводять в теорії кримінального права.

Злочини, які входять у рецидив, та їх характер дозволяють диференціювати рецидив злочинів на:

Загальний рецидив – такий, до якого входять злочини, вчинені особою, яка має судимість за вчинення умисного злочину, які є абсолютно не тотожними, навіть різнорідними за родовим або безпосереднім об'єктом. Наприклад – особа, маючи судимість за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, вчинила розбій. В даному випадку суттєво відрізняється об'єкт посягання.

Спеціальний рецидив – до нього входять злочини, що є тотожними або однорідними, тобто однакові за складом або такі, що мають тотожні або подібні безпосередні чи родові об'єкти, у випадках, спеціально передбачених особливою частиною КК. Якщо такий рецидив не є кваліфікуючою ознакою злочину (ч.3 ст.296 КК), то він визнається повторністю (ч.2 ст. 368 КК). Це положення є дещо штучним, але тільки так можна провести межу між повторністю та рецидивом.

Тотожність можна констатувати у випадку вчинення особою, яка має судимість того самого діяння, за яке, власне, і було призначене покарання. Наприклад – особа, що раніше була засуджена за крадіжку, знову вчиняє крадіжку. однорідність – у тому випадку, коли злочини, вчинені особою, що має судимість відносяться до однієї сфери суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, мають той самий родовий об'єкт. Наприклад – особа, яка вчинила грабіж, і має судимість за цей злочин,

вчинила розбій. В даному випадку родовим об'єктом злочину будуть суспільні відносини у сфері охорони власності.

Кількість судимостей, які має особа, класифікує рецидив злочинів на:

Простий рецидив – який має місце у випадку, якщо особа має дві судимості.

Складний рецидив - особа має три і більше судимості.

За ступенем суспільної небезпечності злочинів, що складають рецидив, рецидив злочинів поділяється на:

Пенітенціарний рецидив (інша назва – особливо небезпечний) – рецидив, який має місце у випадку вчинення нового злочину особою під час безпосереднього відбування покарання у вигляді позбавлення волі. Поняття даного виду рецидиву було визначено у спеціальній літературі в період до прийняття чинного КК. Такий вид рецидиву має особливе значення при вирішенні питання про умовно-дострокове звільнення, і впливає на строк покарання, який є коротшим від строку, визначеного вироком суду, який повинна відбутися засуджена особа для умовно-дострокового звільнення. Так, при звичайних обставинах, особа повинна відбутися не менше половини строку визначеного вироком суду покарання, для того щоб мати можливість бути умовно-достроково звільненою. Тоді як у випадку, коли наявний пенітенціарний рецидив – особа повинна відбутися не менше двох третин визначеного вироком суду покарання для умовно-дострокового звільнення.

Даний вид рецидиву може мати ознаки вищезгаданих видів рецидиву злочинів: як загального так і спеціального рецидиву. Наприклад, втеча з місця позбавлення волі належить до загального рецидиву, а повторна втеча (при умові, що за попередню втечу особа засуджена) – відноситься до спеціального. До спеціального пенітенціарного рецидиву також належить зараження іншої особи венеричною хворобою, особою, яка вже відбуває за аналогічний злочин покарання в місцях позбавлення волі. (ч. 2 ст.133 КК)

Даний вид рецидиву використовується у чинному кримінально-виконавчому законодавстві.

Наступним видом рецидиву злочинів, за ступенем суспільної небезпечності є рецидив тяжких і особливо тяжких злочинів. Це рецидив, при якому особа, що має судимість за один із вищеперерахованих злочинів, знову вчиняє, незалежно від послідовності, новий такий самий злочин. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості здійснюється на підставі ст. 12 КК. рецидив особливо тяжких злочинів при сукупності вироків дає можливість призначити остаточне покарання в межах 25 років позбавлення волі.

Залежно від наявності факту судимості, яка погашена чи знята у встановленому законом порядку, рецидив злочинів диференціюють на:

Легальний рецидив злочинів - полягає у тому, що для його констатації, необхідна наявність судимості особи, яка є непогашеною у встановленому статтями 89 та 108 КК порядку чи не знятою у передбаченому статтею 91 та ч.4. статті 108 КК порядку, для вчинення нового діяння, яке разом із попереднім діянням, за яке особа понесла кримінальну відповідальність утворюють рецидив.

Фактичний рецидив, який не має такого кримінально-правового значення, як легальний, це рецидив – який не є рецидивом у прямому сенсі цього слова, адже законодавчо рецидив злочинів визначається як вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. Фактичний рецидив має місце там, де особою вчинене повторне умисне злочинне діяння, але судимість особи за умисний злочин є знятою чи погашеною.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Загальна частина Кримінального кодексу України визначає рецидив злочинів як вчинення нового умисного злочину особою, яка мала судимість за умисний злочин. (ст. 34) Законодавчо визначеними ознаками рецидиву злочинів є наступні: 1) протиправність вчиненого діяння; 2) вчинення нового злочину; 3) належність вчиненого діяння саме до категорії злочину; 4) вина

суб'єкта вчинення у формі умислу; 5) наявність у суб'єкта вчинення злочину непогашеної та не знятої у встановленому законом порядку судимості за умисний злочин. В юридичній літературі існує проблема щодо питання самостійності рецидиву як виду множинності злочинів, щодо місця рецидиву в системі множинності. рецидиву злочинів властиві ознаки, характерні і для повторності, що дає підставу розглядати його як вид останньої. Це такі ознаки: 1). Рецидив має місце там, де особою вчинено два або більше самостійних і тільки умисних злочини; 2). При рецидиві кожен з вчинених злочинів утворює собою одиничний злочин; 3). Злочини, що створюють рецидив, обов'язково віддалені один від одного певним проміжком часу. В радянському праві, ряд вчених (Панько, Галіакбаров, Єфимов, Фролов) схилились до думки, що існують дві форми множинності злочинів – повторність та сукупність, а рецидив злочинів є лише видом повторності. Погляди радянських вчених були актуальними на час дії Кримінального кодексу УРСР 1960 р. Чинне законодавство України чітко диференціює множинність злочинів на такі три види: повторність, сукупність та рецидив злочинів, що дає підстави розглядати рецидив як самостійний вид множинності, який стоїть на одному рівні із повторністю, і не включається до її складу.

Види рецидиву в чинному законодавстві не виділяються. Така класифікація проводиться науковцями в теорії кримінального права, за різними підставами: за злочинами, які входять у рецидив та їх характером; за кількістю наявних у особи судимостей; за ступенем суспільної небезпечності злочинів, що складають рецидив; залежно від наявності факту судимості.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ

2.1 Особливості кваліфікації рецидиву злочинів

Кримінальний кодекс визначає підвищену суспільну небезпеку осіб, які вчинили множинність злочинів. ст. 35 КК встановлює: «Повторність, сукупність та рецидив злочинів враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених цим Кодексом».

Як правило, вчинення злочину в ситуації множинності утворює кваліфікований склад злочину, на що існують відповідні посилання в нормах особливої частини КК.

В праві під кваліфікацією звичайно розуміють оцінку діяння з точки зору нормативно-правових актів, визначення того, під яку правову норму “підпадає” дане діяння.

Практичне значення рецидиву полягає в тому, що він береться до уваги при кваліфікації злочинів і призначенні покарання.

Деякими статтями особливої частини КК (зокрема статтями 133, 164, 165, 201) рецидив тотожних злочинів (так званий спеціальний рецидив) передбачено як кваліфікуючу ознаку вчинення злочину. Ця обставина, як правило, формулюється шляхом вказівки на вчинення відповідного злочину «особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею» або іншим подібним чином.

Якщо рецидив законом не визнається кваліфікуючою ознакою відповідного злочину, то він може бути врахований як обтяжуюча покарання обставина (п. 1 ч. 1 ст. 67). Законодавство будь-якої країни вважає рецидив обтяжуючою обставиною.

Рецидив злочину, у випадках, передбачених законом, впливає на кваліфікацію злочину. Це стосується спеціального та пенітенціарного рецидивів.

Для кримінально-правової кваліфікації значення має:

- 1) наявність чи відсутність зв'язку між злочином, за який особа була засуджена раніше та новим - рецидивним - посяганням.
- 2) вчинений новий злочин після відбування покарання чи в ході його відбування.

Кваліфікація рецидиву, в тому числі і спеціального, куди простіша, ніж інших видів множинності. адже при цьому слід дати кримінально-правову оцінку лише другому (рецидивному) злочину. Перший же злочин, за який особа була засуджена, вже отримав свою оцінку у вирокі суду. Вирок суду не піддається сумніву, оцінці, перевірці.

Для кваліфікації спеціального рецидиву найбільш важливим є встановлення того, за який саме злочин була засуджена особа раніше. Вказівка на це в КК здійснюється по різному - в деяких випадках наведена назва злочину, в інших - позначені номери статей особливої частини КК, ще використовується такий прийом, як посилення на "злочин, передбачений цією статтею". (див. Таблиця 1)

Спеціальний рецидив за чинним КК в усіх випадках виступає кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою. Тому кваліфікація злочину, ознакою складу якого є спеціальний рецидив, включає в себе встановлення ознак складу відповідного простого складу злочину.

Виходячи з викладеного, в ході кваліфікації рецидиву злочинів потрібно:

- 1) встановити, що особа вчинила новий злочин у період після вступу в силу вироку за раніше вчинений злочин і до погашення або зняття судимості за нього; (Злочин кваліфікується за кваліфікуючою ознакою («вчинення діяння особою раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею») відповідної статті особливої частини КК (ч.3 ст. 296 КК)

У багатьох статтях особливої частини КК попередня судимість прямо вказана як кваліфікуюча ознака. отож, коли ця ознака встановлена у справі, вона повинна відобразитись у кваліфікації злочину. Так, хуліганство, вчинене особою, що вже має судимість за хуліганство, кваліфікується за ч. 3 ст. 296 КК.

2) кваліфікувати новий (рецидивний) злочин - встановити наявність ознак складу простого злочину, врахувати положення КК про стадії вчинення злочину, (Якщо злочин був незакінченим, кваліфікація здійснюється за ч. 1 ст. 14 КК (готування) або частинами 1, 2, 3 ст. 15 КК України (замах) і з кваліфікуючою ознакою «рецидив» цієї статті особливої частини КК (ч. 3 ст. 296 КК), форму співучасті та вид співучасника; (Якщо особа вчинила злочин як організатор, підбурювач або пособник, кваліфікація здійснюється за частинами 3, 4, 5 ст. 27 КК і з кваліфікуючою ознакою рецидив цієї статті особливої частини КК (ч. 3 ст. 296 КК))

3) визначити, що раніше вчинений злочин, за який особа була засуджена, є таким, на який вказує диспозиція статті про рецидивний злочин;

4) остаточно кваліфікувати скоєне з врахуванням наявності спеціального рецидиву.

Пенітенціарний рецидив за чинним КК виступає ознакою основного (простого) складу злочину. Про те, що відповідальність за відповідний злочин настає при наявності такого рецидиву, можна зробити висновок з диспозиції статті особливої частини КК - вона повинна містити вказівку, що злочин вчиняється в ході відбування строкового покарання, до якого раніше було засуджено особу. Як правило, це вказівка на суб'єкта злочину, яким виступає особа в період відбування покарання. (див. Таблиця 2)

При рецидивові однорідних або різнорідних злочинів: кожний злочин кваліфікується окремо за відповідними частинами статей особливої частини КК (ч. 1 ст. 121 і ч. 1 ст. 122 КК). Такий рецидив не передбачений у статтях особливої частини КК як кваліфікуюча ознака, тому, відповідно до п. 1 ст. 67 КК України, визнається обставиною, що обтяжує покарання.

2.2 Особливості призначення покарання при рецидиві злочинів

Проблема рецидиву потребує комплексного дослідження – в кримінологічному, виправно-трудовому та кримінально-правовому аспектах, при цьому останній повинен служити базою для перших двох. Поняття рецидив злочинів – це перш за все кримінально-правове поняття, адже саме в кримінальному законодавстві містяться норми, що регламентують відповідальність за рецидив злочинів, сформульовані правила призначення покарання при рецидиві і т.п.

Загальні засади призначення покарання – це закріплені в чинному кримінальному законодавстві основні положення, якими зобов'язаний керуватись суд при призначенні покарання в кожному конкретному випадку.

Згідно статті 65 ККУ, суд призначає покарання у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин; відповідно до положень Загальної частини КК; враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Визначаючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, суди повинні виходити з класифікації злочинів (ст. 12 КК), а також із особливостей конкретного злочину й обставин його вчинення (форма вини, мотив і мета, спосіб, стадія вчинення, кількість епізодів злочинної діяльності, роль кожного зі співучасників, якщо злочин вчинено групою осіб, характер і ступінь тяжкості наслідків, що настали, тощо).

Досліджуючи дані про особу підсудного, суд повинен з'ясувати його вік, стан здоров'я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо.

Особа винного (особистість) проявляється в соціальній позиції та тих ролях, які людина відіграє в суспільних відносинах. Злочинець також

характеризується визначеними соціально-психологічними та індивідуальними особливостями.

Виходячи з того, що встановлення пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин має значення для правильного його призначення, судам необхідно всебічно досліджувати матеріали справи щодо наявності таких обставин і наводити у вирокі мотиви прийнятого рішення. При цьому таке рішення має бути повністю самостійним і не ставитись у залежність від наведених в обвинувальному висновку обставин, які пом'якшують чи обтяжують покарання. суди, зокрема, можуть не визнати окремі з них такими, що пом'якшують чи обтяжують покарання, а також визнати такими обставинами ті, які не зазначено в обвинувальному висновку. При цьому перелік обставин, що пом'якшують покарання не є вичерпним, а перелік обставин, що обтяжують покарання – вичерпний.

суди мають суворо додержуватись вимог статті 65 КК стосовно загальних засад призначення покарання, оскільки саме через останні реалізуються принципи законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання. Постановою Пленуму Верховного суду України Про практику призначення судами кримінального покарання від 24.10.2003 № 7, забезпечується правильне застосування законодавства, усунення недоліків і помилок у діяльності судів при розгляді кримінальних справ, у зв'язку із виникненням питань щодо застосування окремих положень ККУ, які регламентують призначення покарання.

При призначенні покарання суд, як правило, зобов'язаний обрати такий вид і розмір, який прямо передбачений санкцією статті.

При цьому «суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права.»

Висновки з усіх питань, пов'язаних із призначенням покарання, повинні бути належним чином вмотивовані судами у вирокі.

Особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів. Більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинений злочин призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання буде недостатній для виправлення особи та попередження вчинення нею нових злочинів. Підстави призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено відповідною статтею особливої частини, зазначені у статті 69 КК. Більш суворе покарання – може бути призначене за сукупністю злочинів та сукупністю вироків за статтями 70 та 71 КК.

Покарання рецидивістам призначається, виходячи із загальних засад, із врахуванням особливостей, які передбачені чинним законодавством для таких випадків. особам, за наявності в їх діях рецидиву злочину, так само як і особам, які вчинили злочини на ґрунті пияцтва, алкоголізму, наркоманії, у складі організованих груп чи за більш складних форм співучасті (якщо ці обставини є кваліфікуючими ознаками) – призначається передбачене законом більш суворе покарання.

Виходячи з того, що згідно зі ст. 34 КК рецидивом злочину визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин, не зняту або не погашену в установленому законом порядку, у кожній справі необхідно з'ясовувати відповідні дані.

Для вирішення питання про наявність рецидиву злочину не має значення, чи був закінчений умисний злочин, за який особа засуджується за останнім вироком або засуджувалася раніше, а також була вона виконавцем чи співучасником цих злочинів.

Виходячи із підвищеної суспільної небезпеки множинності злочинів, суду надано право призначати остаточне покарання при рецидиві злочинів більш суворе, ніж те, що передбачене в санкціях статей, за якими засуджується особа. Так, коли має місце рецидив злочинів, якщо хоча б один із злочинів є особливо тяжким, загальний строк позбавлення волі може бути більшим 15 років, але не повинен перевищувати 25 років (ч. 2 ст. 71 КК). Це єдині

випадки, коли при призначенні покарання закон надає суду право вийти за межі санкції статті в бік збільшення покарання.

У чинному КК не передбачено норму про визнання особи особливо небезпечним рецидивістом. Тому відповідно до п. 9 Прикінцевих та перехідних положень до КК 2001 р. з дня набрання чинності цим Кодексом не є особливо небезпечними рецидивістами особи, визнані такими відповідно до ст. 26 КК УРСР 1960 р. Якщо ці особи продовжують відбувати призначене їм покарання, то вироки судів щодо них підлягають зміні в частині визнання їх особливо небезпечними рецидивістами. У разі потреби змінюється кваліфікація вчинених ними злочинів, а також зменшується покарання відповідно до ч. 3 ст. 74 цього Кодексу. Якщо особи, визнані особливо небезпечними рецидивістами, відбули призначене їм покарання, але мають не зняту судимість, то погашення судимості здійснюється за правилами, передбаченими статтями 89 і 90 цього Кодексу.

2.3 Рецидив злочинів при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання

Наявність рецидиву злочинів виключає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі статей 45—48 КК. Передумовою для застосування вказаних норм є те, що особа вперше вчиняє злочин невеликої або середньої тяжкості, що вже само по собі виключається при рецидиві.

Рецидив злочинів середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких перериває перебіг строків давності виконання обвинувального вироку. Врахування множинності при звільненні від покарання стосується тільки рецидиву злочинів. Так, вчинення особою, до якої було застосовано звільнення від покарання з випробуванням (статті 75, 79 КК), нового злочину під час іспитового строку тягне несприятливі для неї наслідки: скасування звільнення і призначення покарання за сукупністю вироків (ст. 71 КК).

Рецидив також впливає на можливість застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення від покарання і заміни покарання більш м'яким його видом. При рецидиві мінімальний строк покарання, який треба відбутися, щоб отримати право на умовно-дострокове звільнення збільшується до двох третин (пункти 2 і 3 ч. 3 ст. 81 КК), а при заміні покарання більш м'яким — до половини строку покарання, призначеного судом (пункти 2 і 3 ч. 4 ст. 82 КК).

Вчинення нового злочину протягом невідбутої частини покарання при умовно-достроковому звільненні або після заміни покарання більш м'яким тягне за собою застосування до особи ст. 71 КК і надалі збільшує мінімальну частину строку, відбуття якого необхідне для умовно-дострокового звільнення до трьох четвертих, а для заміни покарання — до двох третин від строку, призначеного за вироком покарання.

Збільшення мінімальних строків покарання, яке винний повинен відбутися для отримання права на умовно-дострокове звільнення, у деяких випадках рецидиву передбачається і для осіб, що вчинили злочини у віці до 18-ти років (пункти 2 і 3 ч. 3 ст. 107 КК).

Рецидив злочинів також впливає на обчислення строків погашення судимості. Згідно з ч. 5 ст. 90 КК, якщо особа, що відбула покарання до закінчення строку погашення судимості, знову вчинить злочин, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново.

Наявність рецидиву у поєднанні із засудженням до позбавлення волі має своїм наслідком збільшення мінімальної частини покарання, яке винна особа має відбутися для отримання можливості умовно-дострокового звільнення, до двох третин строку покарання, призначеного судом (п. 2 ч. 3 ст. 81), та збільшення мінімальної частини покарання, яке винний має відбутися для отримання можливості заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, до половини строку покарання, призначеного судом (п. 2 ч. 4 ст. 82).

Наявність рецидиву, пов'язаного із вчиненням після умовно-дострокового звільнення і протягом невідбутої частини покарання нового умисного злочину, має наслідком збільшення мінімальної частини покарання, яке винна особа має відбути для отримання можливості умовно-дострокового звільнення, до трьох четвертих строку покарання, призначеного судом (п. 3 ч. 3 ст. 81), та збільшення мінімальної частини покарання, яке винний має відбути для отримання можливості заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, до двох третин строку покарання, призначеного судом (п. 3 ч. 4 ст. 82).

Збільшення мінімальних строків, що їх винний повинен відбути для отримання можливості умовно-дострокового звільнення, у деяких випадках рецидиву передбачається також і щодо осіб, які вчинили злочини у віці до 18 років (пункти 2, 3 ч. 3 ст. 107).

За певних умов вчинення нового злочину, який разом з раніше вчиненим злочином (злочинами) становить повторність чи сукупність, призводить до переривання строку давності притягнення до кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 49) або ж строку давності виконання обвинувального вироку (ч. 4 ст. 80), внаслідок чого віддаляється можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності або від відбування покарання за раніше вчинений злочин.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

«Повторність, сукупність та рецидив злочинів враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених цим Кодексом» (ст. 35 КК). рецидив злочинів передбачений окремими статтями КК (133, 164, 165, 201) як кваліфікуюча ознака вчинення злочину. Також він може бути врахований як обтяжуюча обставина.

Для кримінально-правової кваліфікації має значення: 1) наявність чи відсутність зв'язку між злочином, за який особа була засуджена раніше та новим – рецидивним – посяганням; 2) вчинений новий злочин після відбування покарання чи в ході його відбування. Кваліфікація рецидиву є значно простішою, ніж інших видів множинності, адже при цьому слід дати кримінально-правову оцінку лише другому злочину (рецидивному), адже перший злочин, за який особа була засуджена, вже отримав свою оцінку у вироці суду (який не піддається сумніву). спеціальний рецидив за чинним КК в усіх випадках виступає кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою.

За загальними засадами призначення покарання, суд повинен призначити покарання у межах, установлених у санкції статті особливої частини КК, що передбачає відповідальність за вчинений злочин; відповідно до положень Загальної частини КК; враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. При цьому перелік обставин, що пом'якшують покарання не є вичерпним, а перелік обставин, що обтяжують покарання – вичерпний. При визначенні ступеню тяжкості злочинів, суд виходить із класифікації злочинів за статтею 12 КК, а також із особливостей конкретного злочину та обставин його вчинення. Також суд повинен дослідити відомості про особу підсудного.

Призначення покарання особам, які вчинили рецидив злочинів відбувається на основі вищезазначених загальних засад, із врахуванням певних законодавчо визначених особливостей. Так, більш суворе покарання призначається особам, в діях яких наявний рецидив злочинів, якщо вони вчинили даний рецидив злочинів на ґрунті алкоголізму, наркоманії, у складі організованих груп чи за більш складних форм співучасті (якщо ці обставини є кваліфікуючими ознаками), виходячи із підвищеної суспільної небезпеки рецидиву злочинів.

Наявність рецидиву злочинів виключає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі статей 45-48 КК. рецидив злочинів

середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких перериває перебіг строків давності виконання обвинувального вироку. рецидив також впливає на можливість застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення від покарання і заміни покарання більш м'яким його видом. Впливає рецидив злочинів і на обчислення строків погашення судимості (строк погашення переривається, і обчислюється заново після вчинення злочину).

РОЗДІЛ 3. ПОПЕРЕДЖЕННЯ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ

Рецидивна злочинність – складне явище, яке має свої закономірності і не може бути викорінене у найближчі часи. Максимально можливим у боротьбі з нею є зменшення її до певного контрольованого рівня, з боку держави та суспільства. основною ідеєю протидії рецидивній злочинності є орієнтація всього суспільства і держави на необхідність довгострокової, послідовної, комплексної, контрольованої боротьби з нею. На сучасному етапі набуває поширення чітке розуміння того, що для ефективної боротьби зі злочинністю в цілому і рецидивом злочинів зокрема потрібні не лише каральні, але й попереджувальні заходи, спеціальне реформування. Ці заходи повинні бути спрямовані на вдосконалення суспільних відносин з метою створення всіх необхідних політичних, економічних, соціальних умов для задоволення духовних і матеріальних інтересів людини.

Рецидивісти становлять підвищену суспільну небезпеку, оскільки, в силу соціально-психологічної запущеності, вони легко знаходять підходящу ситуацію для здійснення нових злочинів, а за відсутності останньої - самі створюють її, здійснюють негативний вплив на нестійких членів суспільства, залучають їх в злочинну діяльність. рецидивісти, як правило, є не тільки носіями а й розповсюджувачами злочинних моралі та звичаїв [26].

Кримінологічні дослідження показують, що значна група рецидивістів вчиняє нові злочини у перші дні або місяці перебування на волі. Можна сказати, що певна частина звільнених після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі виходить на волю з наміром продовжити злочинну діяльність. отже, попередження рецидиву злочинів спрямоване певною мірою на те, щоб спонукати тих, хто відбуває покарання, і тих, хто звільняється від нього, відмовитись від продовження злочинної діяльності.

Попередження рецидиву злочинів здійснюється в таких напрямках:

- 1) Загальносоціальне попередження,

яке реалізує антикриміногенний потенціал суспільства в цілому. Здійснення заходів такого характеру зменшує суспільні протиріччя, криміногенне протистояння різних верств населення, соціальну дезорганізацію і людську деструктивність. Ці заходи спрямовані на попередження виникнення та усунення існуючих і майбутніх негативних суперечностей у суспільстві, пом'якшення наслідків кризових процесів, конфліктів, проблемних ситуацій у різних сферах соціального життя, сфері виховання неповнолітніх та молоді. Важливим загальносоціальним засобом попередження рецидивної злочинності є вдосконалення виховання людини. При цьому самовиховання, сім'я, школа, оточуюче середовище, трудовий колектив, суспільство і держава повинні складати єдину виховну систему.

2) Спеціально-кримінологічне попередження рецидивної злочинності:

безпосередня протидія причинам і умовам, що її породжують або сприяють її виникненню і розвитку, формують сталу антисуспільну настанову у злочинців, провокують повторні злочинні прояви; а також запобігання і припинення на будь-якій стадії початого злочину а також ресоціалізація та адаптація осіб, що відбули покарання. До даного виду попередження входять такі три напрями: кримінологічна профілактика, запобігання злочинам, припинення рецидиву злочинів.

3) Підрив і руйнування кримінальної («блатної») субкультури,

традиції і звичаї якої суперечать загальнолюдським цінностям. існування такої субкультури і її впровадження у свідомість і поведінку засудженого сприяє його криміналізації, взаємному «кримінальному зараженню» злочинців, запобігає основній меті кримінального покарання – виправленню особи. активна протидія рецидиву являє собою рішучі дії для схилення осіб до добровільної відмови від продовження злочинної поведінки, роз'єднання злочинних угруповань та ізоляції лідерів, «авторитетів», організаторів, контролю за додержанням правил і обмежень адміністративного нагляду з притягненням винних в його порушенні до відповідальності, соціальна і

матеріальна допомога тим, хто має твердий намір відмовитися від продовження злочинної діяльності.

4) Вдосконалення правоохоронної діяльності .

сюди можна віднести своєчасне виявлення і розкриття злочинів, неухильне забезпечення принципів невідворотності і більш суворого покарання злочинців за новий злочин. а також запобігання процвітанню корупції в органах внутрішніх справ, яка сприяє певним особам, винним у вчиненні злочинів та рецидиву злочинів уникнути кримінальної відповідальності та кримінального покарання. Це регулюється законом України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 року. Ч.1, п.1), підпункт д) визначає: що особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення.

5) Вдосконалення пенітенціарної та постпенітенціарної роботи виправно-трудових установ і органів внутрішніх справ.

Першочерговим завданням є приведення у відповідність з Конституцією України і нормами міжнародного права чинного виправно-трудового права, яке б відповідало законодавству і моралі цивілізованого суспільства. Також слід зазначити, що умови відбуття покарання у виправно-трудових установах потребують докорінної перебудови – суттєвою є необхідність покращення саме побутових умов засуджених та умов медичного забезпечення в установах виконання покарання. Необхідно також забезпечити реалізацію гуманізації системи відбуття покарання, орієнтація її на попередження і моральне оздоровлення засуджених. Щодо постпенітенціарного попередження, то з метою його здійснення деякі науковці висувають пропозиції щодо розроблення та прийняття закону «Про постпенітенціарну систему», де законодавчо визначалися б обов'язки державних органів,

громадських організацій з соціальної адаптації засуджених: створення державної постпенітенціарної системи опіки з метою надання допомоги і підтримки засуджених до позбавлення волі; впровадження патронатної служби, яка б проводила і соціальну роботу та здійснювала нагляд за звільненими, надаючи їм психолого-педагогічну, психотерапевтичну, наркологічну, психіатричну, медичну, правову та матеріальну допомогу, що сприяло б зменшенню соціального відчуження; максимального стимулювання участі органів місцевого самоврядування, громадських і релігійних організацій, спілок, рухів, соціальних груп, партій, окремих громадян у соціальній адаптації звільнених.

б) Адміністративний нагляд за певною категорією осіб, звільнених з місць позбавлення волі, який здійснюється відповідно до закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» . Відповідно до ст.2 даного закону, такий нагляд строком від одного до двох років установлюється з метою попередження злочинів окремими особами, звільненими з місць позбавлення волі, і здійснення виховного впливу на них. адміністративний нагляд здійснюється судом і являє собою систему тимчасових примусових заходів спостереження і контролю за поведінкою звільнених, який здійснюється органами внутрішніх справ. Потребує вдосконалення як сам інститут, так і практика адміністративного нагляду, усунення формалізму в його здійсненні, підвищення індивідуальної ресоціалізаційної роботи з особами, які реально можуть вчинити рецидив злочинів, насиченість періоду адміністративного нагляду позитивними обов'язками піднаглядного (наприклад, пройти курс лікування, навчання, відновити родинні зв'язки, працевлаштуватися тощо). Попередженню рецидивної злочинності можуть сприяти комплексні заходи соціального контролю і соціальної допомоги, неформальне проведення і дійсна зацікавленість у долі звільненого з місць позбавлення волі з боку правоохоронних органів, органів влади, трудового колективу, сім'ї. специфіка попередження рецидиву з боку осіб, умовно засуджених або

засуджених з відстрочкою виконання вироку чи відбування покарання, осіб, які були звільнені умовно-достроково, пов'язана з наявністю випробного терміну. Власне кажучи, випробний термін встановлюється заради попередження вчинення злочину. Це досягається саме загрозою збільшення покарання у разі вчинення нового злочину, а також активною участю громадськості і трудових колективів у відповідній виховній роботі з метою закріплення результатів виправлення і прилучення засуджених до чесного життя.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Злочинці-рецидивісти становлять підвищену суспільну небезпеку. Вони є носіями та розповсюджувачами злочинних моралі та звичаїв. Для ефективної боротьби зі злочинністю в цілому та із таким явищем як рецидив злочинів зокрема, необхідне застосування не лише каральних, а й попереджувальних заходів, які повинні бути спрямовані на вдосконалення суспільних відносин з метою створення всіх необхідних умов для задоволення духовних та матеріальних потреб та інтересів людини. Попередження рецидиву злочинів спрямовується на те, щоб спонукати тих, хто відбуває покарання і тих, хто звільнений від нього, але має непогашену чи не зняту у встановленому законом порядку судимість, від продовження злочинної діяльності.

Попередження рецидиву злочинів в Україні здійснюється у таких напрямках: 1) загальносоціальне попередження, яке полягає у попередженні виникнення та усунення суспільних протиріч, конфліктів, пом'якшення кризових ситуацій; одним з найважливіших засобів такого попередження є вдосконалення виховання людини в різних сферах її життя, та на різних етапах її розвитку та життєдіяльності; 2) спеціально-кримінологічне попередження, яке являє собою безпосередню протидію причинам та умовам, що породжують рецидивну злочинність, або сприяють її виникненню.

Полягає в кримінологічній профілактиці, запобіганні злочинам, припиненні рецидиву злочинів; 3) підриг і руйнування кримінальної субкультури – дії для схилення осіб до добровільної відмови від продовження злочинної поведінки, роз'єднання злочинних угруповань та ізоляції лідерів, допомога особам, які вирішили стати на шлях виправлення; 4) вдосконалення правоохоронної діяльності – своєчасне виявлення і розкриття злочинів. Неухильне забезпечення принципів невідворотності і більш суворого покарання, здійснення заходів щодо запобігання та протидії корупції в органах внутрішніх справ; 5) вдосконалення пенітенціарної та постпенітенціарної роботи виправно-трудоуих установ і органів внутрішніх справ – полягає в наступному: приведення у відповідність з Конституцією України та нормами міжнародного права чинного виправно-трудоуого права України; реалізація гуманізації системи відбування покарань; покращення умов відбування покарання засуджених; розроблення та прийняття закону «Про постпенітенціарну систему»; 6) адміністративний нагляд за певною категорією осіб, звільнених з місць позбавлення волі - здійснюється відповідно до закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

ВИСНОВКИ

Рецидив злочинів є мало досліджений сучасними вітчизняними науковцями, попри те, що поняття рецидиву злочинів в найбільш близькому до сучасного розуміння було розроблене ще радянськими вченими, а саме Галіакбаровим, Єфимовим, Фроловим та ін. Ці вчені розглядали рецидив злочинів як вид повторності злочинів, яка, в свою чергу, разом із сукупністю злочинів, утворювала види множинності злочинів. На сьогодні погляди правознавців сходяться на тому, що рецидив злочинів – самостійний вид множинності злочинів, і жодним чином не входить до поняття повторності злочинів, попри те, що він має спільні риси із останньою. Законодавець закріпив це твердження в Кримінальному кодексі України, де чітко розмежував всі три види множинності злочинів. Отже, за ст. 34 ККУ рецидив злочинів – це вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин.

В чинному законодавстві поки що не існує виділених видів рецидиву злочинів. Доктринальна класифікація поділяє рецидив злочинів наступним чином: 1) за характером злочинів, які входять у рецидив: загальний, спеціальний; 2) за кількістю судимостей: простий, складний; 3) за ступенем суспільної небезпечності злочинів, що складають рецидив: пенітенціарний, рецидив тяжких і особливо тяжких злочинів; 4) залежно від наявності факту судимості, яка погашена чи знята у встановленому законом порядку (що дає змогу взагалі говорити про рецидив у найбільш прямому сенсі): легальний (наявність судимості), фактичний (відсутність судимості). Вважаю доцільним доповнити ст. 34 ККУ класифікаціями рецидиву злочинів за характером злочинів, що складають рецидив, за кількістю судимостей та за ступенем суспільної небезпечності. Це полегшить кваліфікацію рецидиву злочинів.

Кримінальний кодекс визначає підвищену суспільну небезпеку осіб, які вчинили множинність злочинів. ст. 35 ККУ встановлює: «Повторність,

сукупність та рецидив злочинів враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, при вирішенні питання щодо можливості звільнення від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених цим Кодексом».

Кваліфікація рецидиву значно простіша, ніж інших видів множинності, адже при цьому слід дати кримінально-правову оцінку лише другому (рецидивному) злочині. Перший злочин, за який особа була засуджена вже отримав таку оцінку у вироку суду, який не піддається сумніву. іноді спеціальний рецидив передбачений законодавцем як кваліфікуюча ознака. У випадку, якщо він не передбачений конкретними статтями особливої частини як кваліфікуюча ознака, він може бути врахований як обтяжуюча обставина.

В ході кваліфікації рецидиву злочинів потрібно: 1) встановити, що особа вчинила новий злочин у період після вступу в силу вироку за раніше вчинений злочин і до погашення або зняття судимості за нього; 2) кваліфікувати новий (рецидивний) злочин - встановити наявність ознак складу простого злочину, врахувати положення КК про стадії вчинення злочину, форму співучасті та вид співучасника; 3) визначити, що раніше вчинений злочин, за який особа була засуджена, є таким, на який вказує диспозиція статті про рецидивний злочин; 4) остаточно кваліфікувати скоєне з врахуванням наявності спеціального рецидиву.

При призначенні покарання у випадках, коли має місце рецидив злочинів, суд керується, в першу чергу, загальними засадами призначення покарання, які закріплені в ст. 65 ККУ, а також враховує особливості, які передбачені чинним законодавством для таких випадків. Так, особам, за наявності в їх діях рецидиву злочину, так само як і особам, які вчинили злочини на ґрунті пияцтва, алкоголізму, наркоманії, у складі організованих груп чи за більш складних форм співучасті (якщо ці обставини є кваліфікуючими ознаками) – призначається передбачене законом більш суворе покарання. Для вирішення питання про наявність рецидиву злочину не має значення, чи був закінчений умисний злочин, за який особа засуджується за останнім вироком або

засуджувалася раніше, а також була вона виконавцем чи співучасником цих злочинів.

У чинному КК не передбачено норму про визнання особи особливо небезпечним рецидивістом, тому особи, які були визнані особливо небезпечними рецидивістами відповідно до ст. 26 КК УРСР 1960 на сьогодні не є такими.

Наявність рецидиву злочинів виключає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі статей 45-48 ККУ (у випадку вчинення особою вперше злочинів невеликої або середньої тяжкості). рецидив злочинів середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких перериває перебіг строків давності виконання обвинувального вироку. Врахування множинності при звільненні від покарання стосується тільки рецидиву злочинів. рецидив також впливає на можливість застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення від покарання і заміни покарання більш м'яким його видом; на обчислення строків погашення судимості.

Значної уваги заслуговує проблема попередження рецидиву злочинів в Україні. Попередження спрямовується на те, щоб спонукати осіб, які є потенційними суб'єктами вчинення рецидиву злочинів, відмовитися від продовження злочинної діяльності. Попередження рецидиву злочинів в Україні здійснюється у таких напрямках: 1) загальносоціальне попередження; 2) спеціально-кримінологічне попередження; 3) підриг і руйнування кримінальної субкультури; 4) вдосконалення правоохоронної діяльності; 5) вдосконалення пенітенціарної та постпенітенціарної роботи виправно-трудових установ і органів внутрішніх справ; 6) адміністративний нагляд за певною категорією осіб, звільнених з місць позбавлення волі

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – К.: Право, 2020. – 672 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О. М. Литвинова. – Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. – 428 с.
3. Батиргареева В. С. Рецидив злочинів за кримінальним законодавством України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз // Порівняльне правознавство. – 2004. – № 2. (Оригінал, але для оновлення: див. нові статті нижче)
4. Кримінальне право України (Загальна частина): Підручник / За ред. В. В. Сухоноса. – Суми: Університетська книга, 2024. – 400 с.
5. Кривоченко Л. Н. Борьба с рецидивом по советскому уголовному праву: Конспект лекций. – Харків, 1973. (Історичний джерело; для сучасного контексту: див. нові дослідження про рецидив)
6. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст (Редакція станом на 17.07.2025). – К.: Верховна Рада України, 2001 (з змінами).
7. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. У двох томах. Том 1: Загальна частина / За ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2025.
8. Кримінологія: Особлива частина. Навчальний посібник / За ред. І. М. Даньшина. – К.: Юрінком Інтер, 2022 (оновлене видання).
9. Курс кримінології: Особлива частина. Підручник. Книга 2 / За заг. ред. О. М. Джужі. – К.: Юрінком Інтер, 2021 (оновлене видання).
10. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2025. – 800 с.

11. Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 № 264/94-ВР (Редакція станом на 19.05.2024).

12. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (Редакція станом на 12.09.2025).

13. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 04.06.2010 № 7.

14. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 № 7.

15. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII (Редакція станом на 14.05.2025, з урахуванням змін від 26.02.2025 № 4264-IX).

16. Теорія кваліфікації злочинів: Посібник / Укл. А. В. Савченко, В. В. Кузнецов та ін. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2023 (оновлене видання).

17. Фрис П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. – К.: Атіка, 2024 (оновлене видання)

ДОДАТКИ

Таблиця 1: Вказівка на спеціальний рецидив у статтях особливої частини Кримінального кодексу України (КК)

Стаття особливої частини КК, її частина, пункт	Злочин, вчинення якого особою, раніше судимою враховується при кваліфікації	Вказівка на спеціальний рецидив
ч.2 ст.133	Зараження венеричною хворобою	Особою, раніше судимою за зараження іншої особи венеричною хворобою
ч.2 ст.203	Зайняття забороненими видами господарської діяльності	Особою, раніше судимою за зайняття забороненими видами господарської діяльності
ч.3 ст.212	Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів	Особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів
ч.2 ст.225	Обман покупців та замовників	Особою, раніше судимою за обман покупців та замовників
ч.3 ст.296	Хуліганство	Особою, раніше судимою за хуліганство
ч.2 ст.302	Створення та утримання місць розпусти і звідництво	Особою, раніше судимою за цей злочин
ч.2 ст.164	Ухилення від сплати аліментів на утримання	Особою, раніше судимою за злочин, передбачений

	дітей	цією статтею
ч.2 ст.165	Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків	
ч.2 ст.188	Викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж.	
ч.2 ст.201	Контрабанда	
ч.2 ст.213	Порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом	
ч.2 ст.228	Примушування до антиконкурентних узгоджених дій	
ч.2 ст.248	Незаконне полювання	
ч.2 ст.249	Незаконне зайняття водним добувним промислом	
ч.2 ст.382	Невиконання судового рішення	
ч.2 ст.234	Незаконні дії щодо приватизаційних паперів	Особою, раніше судимою за один із злочинів, передбачених статтями 233, 235 КК

Таблиця 2: Вказівка на пенітенціарний рецидив у статтях особливої частини КК

Стаття особливої частини КК, її частина, пункт	Злочин, ознакою складу якого є пенітенціарний рецидив	Вказівка на пенітенціарний рецидив
ст.390	Ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі	Особою, засудженою до обмеження волі (ч.1) особи, засудженої до обмеження волі, якій було дозволено короткочасний виїзд (ч.2) особи, засудженої до позбавлення волі, якій було дозволено короткочасний виїзд
ст.391	Злісна непокоря вимогам адміністрації виправної установи	Особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі або у виді позбавлення волі...
ст. 392	Дії, що дезорганізують роботу виправних установ	Особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи у виді обмеження волі
ст.393	Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти	Особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі або арешту...
ст. 394	Втеча із спеціалізованого лікувального закладу	

